

Партиципација родитеља у образовно-васпитном процесу: могућности и ограничења¹

Учешће родитеља/партиципација у образовно-васпитном процесу представља важну компоненту која је у непосредној вези са квалитетом образовања. Иако партиципација представља и законску обавезу, њена имплементација зависи од мотивације, ставова и сарадње различитих актера у образовном процесу. Ово истраживање се бави начином на који директори основних школа опажају значај партиципације родитеља, могућности / препреке партиципације у школском контексту, као и утицају који има на квалитет образовног процеса. У истраживању је учествовало 200 директора из основних школа у Србији. У истраживању је коришћен упитник који је направљен на основу претходних фокус групних интервјуа са директорима, као и на основу релевантне литературе о партиципацији родитеља у школском животу. Резултати показују да иако директори сматрају да партиципација родитеља доприноси позитивној атмосфери у школи, мотивацији других родитеља за партиципацију и успеху ученика, она је у нашим школама углавном сведена на споредне активности које нису у вези са процесом образовања у ужем смислу, нити са организацијом рада школе. Као највећу препреку директори виде родитеље, њихову незаинтересованост, неспремност и некомпетентност за партиципацију, што ствара „зачарани круг непартиципације“. Партиципација као принцип није постала саставни део школске праксе и процедура и то отежава њену имплементацију у школи.

Кључне речи: *родитељи, учешће/партиципација, школа, директори*

Партиципација родитеља у школи, тј. њихова укљученост у различите аспекте школског живота представља важну компоненту образовно-васпитног процеса и у непосредној је вези са квалитетом тог процеса. Партнерство породице и школе представља важан предуслов за адекватно подржавање и подстицање развоја детета, будући да је добробит детета централни интерес, како породице тако и школе. Партиципација родитеља може да има различите видове, преко *информисаности* родитеља о различитим аспектима школског живота и *консултовања* родитеља приликом доношења одлука које се тичу

¹ Врањешевић, Ј. (2012). Партиципација родитеља у образовно-васпитном процесу: могућности и ограничења. *Иновације у настави*, год. 25, бр. 3, 15–26.

образовања и васпитања њихове деце, до *учешћа родитеља у процесу одлучивања* у различитим областима у школском животу. Неки аутори (Epstein, 1996) предлажу оквир за партиципацију родитеља, тј. могуће области у којима је сарадња породице и школе важна за подстицање развоја деце:

- *Подршка образовно-васпитном раду родитеља*: будући да је задатак родитеља да обезбеде атмосферу која подржава учење и поштовање правила и норми школског живота, школа треба да им пружи довољно информација како то да ураде на најконструктивнији начин (школе организују семинаре, штампају публикације које помажу родитељима да подрже образовање своје деце, и сл.)
- *Комуникација*: школа треба да обезбеди све потребне информације о детету и његовом напредовању; начин комуникације треба да буде у складу са културним специфичностима популације родитеља; иницијатор комуникације не треба увек да буде школа, родитељи такође треба да буду оснажени да преузму одговорност за иницирање комуникације са школом
- *Волонтирање*: родитељи треба да се укључују у различите аспекте живота школе и школа треба да им омогући различите начине укључивања у складу са потребама ученика и капацитетима родитеља
- *Учење код куће*: родитељи треба да помажу својој деци у учењу, уз вођство и подршку од стране наставника
- *Учешће у процесу одлучивања*: школа треба да обезбеди родитељима учешће у процесу одлучивања о стварима које их се тичу и да нађе механизме да што већем броју родитеља омогући право да се њихов глас чује и да буде уважен
- *Сарадња са локалном заједницом*: школа треба да сарађује са другим институцијама у локалној заједници и да омогући породици подршку и других институција (различити облици неформалног образовања, културне активности, спорт, и сл.)

Партиципација родитеља треба да буде у функцији изградње партнерског односа породице и школе који има следеће карактеристике (Sheridan & Kratochwill, 2007): а) равноправност и узајамно поверење, б) заједничка одговорност за процес образовања и васпитања, в) комуникација која је иницирана и од стране родитеља и од стране школе, г) уважавање културних различитости и прилагођавање начина комуникације културним

специфичностима, д) дефинисање развојних норми, циљева и исхода образовно-васпитног процеса у процесу преговарања и сарадње и њ) учествовање родитеља у изради школских програма.

Многи аутори говоре о значају који партиципација родитеља има за унапређење квалитета образовног процеса и успех ученика, њихове ставове према школи, формирање радних навика, повећану мотивацију и заинтересованост. У неким истраживањима је потврђено да активније форме партиципације више доприносе квалитету образовног процеса и односима између школе и породице него неке пасивније форме, као и да што се раније родитељи укључе у школски живот ефекат тог укључивања на успех и мотивацију ученика је већи (према: Cotton, 2000).

С обзиром на значај који партиципације родитеља у процесу образовања њихове деце има за подстицање квалитета образовног процеса, Законом о основама система образовања и васпитања² предвиђено је и прецизно дефинисано учешће родитеља у процесу одлучивања у школи. У делу *Општи принципи система образовања и васпитања* (члан 3), стоји да „*систем образовања и васпитања својом организацијом и садржајима обезбеђује и 1) ефикасну сарадњу са породицом укључивањем родитеља, односно старатеља ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања и 2) разноврсне облике сарадње са локалном заједницом и широм друштвеном средином како би се постигао пун склад између индивидуалног и друштвеног интереса у образовању и васпитању*“

Међутим, упркос законској обавези и утврђеном значају који партиципација родитеља има, изгледа да се у пракси она често своди, или на декоративну функцију родитеља, или на њихово учешће у одлучивању о споредним стварима у школском животу: ваннаставне активности, уређење школе и школског простора и сл. (Врањешевић, 2010). Да би се идеја партиципације родитеља успешно имплементирала у образовно-васпитној пракси, потребна је сарадња свих значајних актера у процесу образовања. Будући да је руководство школе (директори) важан фактор од којег зависи могућности и начини партиципације родитеља, важно је да се испитају ставови директора

² Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, Službeni glasnik, 72 – 09 (31. 08. 2009)

према значају партиципације, њеним могућностима/препрекама у школском контексту, као и утицају који има на квалитет образовног процеса.

Циљеви истраживања

Ово истраживање се бави начином на који директори основних школа опажају значај партиципације родитеља, могућности/препреке партиципације у школском контексту, као и утицају који партиципација има на квалитет образовног процеса. Истраживање покушава да да одговор на следећа питања:

I На који начин су родитељи укључени у различите аспекте школског живота? На који начин школа (руководство школе, стручне службе, наставно особље) пружа могућности да се партиципација родитеља која је предвиђена законом имплементира у пракси?

II На који начин директори опажају партиципацију родитеља у школском животу: у којој мери сматрају да родитељи утичу на дешавања у њиховој школи и које су, по њима, добити од партиципације родитеља?

III Који фактори, по мишљењу директора, отежавају имплементацију принципа партиципације родитеља у школи?

IV Како директори опажају партиципативну праксу у школи: колики је, по њима, утицај родитеља на процес одлучивања у школи? На које области школског живота Савет родитеља има утицај?

Метод истраживања

Узорак

У овом истраживању, узорак су чинили директори из 200 основних школа у Србији (укупно 200 директора). Узорак је стратификован у односу на регион (Београд - 29, источна Србија - 59, западна Србија - 52 и Војводина – 60 директора) и у односу на врсту насеља у којем се школа налази (урбана насеља – 99, рурална насеља - 101). Већина директора у узорку има дугогодишњи радни стаж у образовању (45% између 10 и 20

година, а 44% више од 20 година), 63% директора су на тој позицији мање од пет година, док мањи број њих (34%) обавља функцију директора између 6 и 10 година.

Инструменти

У истраживању је коришћен *упитник* који је направљен на основу претходних фокус групних интервјуа са директорима, као и на основу релевантне литературе о партиципацији родитеља у школском животу.

Преглед и тумачење резултата

I Улога школе у укључивање родитеља у различите аспекте школског живота

Ова област обухвата: а) *учесталост и начине комуникације између школе и родитеља*, тј. стратегије и активности које школа предузима да би обезбедила комуникацију са родитељима и отворила могућности њиховог учешћа у школском животу, б) *могућности учешћа родитеља у различитим школским активностима* (приредбе/манифестације, настава, подршка другим родитељима, едукација родитеља, прикупљање новца, и сл), као и ц) *помоћ и подршку коју школа пружа родитељима током процеса образовања њихове деце* : едукација родитеља о томе како да помажу деци у учењу, како да створе погодну атмосфере за учење/подучавање, предавања/радионице о васпитно-образовним темама које су важне родитељима, саветовалиште за родитеље и сл. (табела 1)

	Комуникација	Укључивање родитеља	Подршка родитељима
Најмање једном годишње	7	37	38
Најмање једном у полугодишту	50	43	43
Најмање једном у тримесечју	30	5	13
Најмање једном месечно	2	0	1
Не зна	11	15	5
Укупно	100%	100%	100%

Табела 1 – Учесталост комуникације са родитељима, укључивања родитеља у различите школске активности и подршке коју школа даје родитељима у процесу образовања деце

Као што се из табеле 1 види, прилике за укључивање родитеља у различите аспекте живота школе, нису честе у нашим школама: у највећем броју случајева оне се дешавају једном у полугодишту (43%), или чак једном годишње (37%). Нису чешће ни прилике за подршку родитељима у процесу образовања деце: едукације, предавања, трибине о васпитно-образовним темама од значаја за родитеље, у највећем броју случајева се одигравају једном у полугодишту (43%), или чак једном у току године (38%). Нешто су учесталије прилике за комуникацију са родитељима кроз родитељске и друге састанке, мада се ни та комуникације не одвија у већини случајева чешће од једном у полугодишту (50%) или једном у тромесечју (30%). Што се тиче *тема* око којих се дискутује на тим састанцима, директори најчешће наводе *успех/ оцене, дисциплину/правила понашања ученика, безбедност у школи, организација екскурзија/ваннаставних активности и наставни план и програм* (ове теме заједно обухватају око 95% свих одговора).

Као пример посебно успешне сарадње са родитељима (табела 2) директори пре свега наводе ваннаставне активности - прославе, приредбе и друга дешавања у школи, уређење школског простора и финансијска питања (хуманитарне акције и прикупљање новца за одређене активности школе), као и организацију едукативних радионица. Остале акције као што су безбедност, укљученост у школско развојно планирање, однос родитељ - наставник, помињу се у веома малом броју. Интересантно је да скоро једна четвртина директора нема одговор на ово питање, тј. нису навели ни један пример успешне сарадње са родитељима.

Активности	%
Прославе, приредбе и друге ваннаставне активности (екскурзије, излети)	29
Реновирање школе	15
Хуманитарне активности и финансијска помоћ	13
Едукативне радионице	7
Однос родитељ - наставник	4
Безбедност – видео надзор	4
Развојно школско планирање	2

Остало	4
Без одговора	22

Табела 2 – Примери успешне сарадње са родитељима

II Партиципација родитеља у школском животу

Ова област се односи на **мишљење директора** о: а) *предностима партиципације родитеља*, тј. да ли и на који начин школа има добит од партиципације родитеља и б) *процени важности подршке родитељима*, тј. у којој мери сматрају да је важно да се школа ангажује у подршци родитељима у процесу образовања њихове деце.

Што се тиче *добити* које школа може да има од партиципације родитеља, она се односи како на процену директора у којој мери партиципација утиче на атмосферу у школи, промену ставова родитеља према школи и њихову већу подршку, тако и на побољшање самог успеха ученика (табела 3). Директори високо вреднују партиципацију родитеља у различитим областима школског живота: половина њих сматра да партиципација родитеља утиче у великој мери на све наведене аспекте школског живота, највише на позитивне ставове родитеља према школи, једна трећина сматра да партиципација утиче у одређеној мери на школски живот, док сасвим мали број њих сматра да партиципација има мало (око 15 %) или нимало (1%) утицаја на школску праксу.

Области у школском животу	У великој мери	У одређеној мери	Мало	Нимало
Побољшање опште атмосфере у школи	47 %	37%	15%	1%
Позитивнији ставови и понашање родитеља према школи	54	35	10	1
Већа свеукупна подршка родитеља школи	49	37	13	1
Побољшање успеха ученика	46	35	17	2

Табела 3 – Процена степена у којем школа има добит од партиципације родитеља.

Када је реч о процени *важности укључивања родитеља у процес одлучивања у појединим аспектима живота школе* како би се побољшао квалитет наставе (табела 4), директори

сматрају да родитељи у највећој мери треба да се укључују у *планирање друштвених активности* (скоро 80 %). То је уједно и једина област око које се велика већина њих слаже да је од највеће важности за квалитет наставе, тј. свега једна петина сматра да је то од малог, или није уопште од значаја. Када су у питању области попут *развој и унапређивање школских правилника и прописа*, као и *доношење одлука на нивоу разреда и целе школе*, иако већина директора сматра да је важно да се родитељи укључују у те области, ипак једна трећина њих сматра да је важност укључивања родитеља минимална у тим областима. Што се тиче области наставе као што су *одабир уџбеника и других наставних материјала*, као и кадровска решења као што су *избор или отпуштање наставника*, директори се у већини случајева (у готово две трећине) слажу да то нису области у којима би учествовање родитеља допринело квалитету наставног процеса

Области у школском животу	У великој мери	У одређеној мери	Мало	Нимало
Процена рада наставног особља	24 %	33%	32%	11%
Примање и отпуштање наставног особља	4	18	29	49
Избор уџбеника и других наставних материјала	10	23	38	29
Расподела школског буџета	11	27	34	28
Планирање друштвених активности	23	56	18	3
Развијање или унапређивање школских правилника и прописа	25	40	23	12
Доношење одлука на нивоу разреда.	28	37	24	11
Доношење одлука на нивоу школе.	26	38	23	13

Табела 4 - Процена важности укључивања укључивања родитеља у процес одлучивања у различитим областима

III Фактори који ометају партиципацију родитеља

Директори сматрају да највећу препреку у комуникацији са родитељима (табела 5) чине сами родитељи, тј. њихова незаинтересованост за комуникацију са школом (65%) и недостатак комуникацијских вештина (53%). Директори процењују да атмосфера у школи није конфликтна и да то не утиче на комуникацију са родитељима, као и да су наставници добро обучени за комуникацију са родитељима и да на комуникацију може да утиче преоптерећеност наставника послом, као и недостатак њиховог интереса за комуникацију са родитељима, али само у одређеној мери (већи број директора сматра да то није случај у њиховим школама, тј. да наставници имају времена и да су заинтересовани за сарадњу са родитељима).

	У великој мери	У одређеној мери	Мало	Нимало
Недовољна заинтересованост родитеља за комуникацију са школом.	15%	50%	29%	6%
Родитељи немају довољно времена да се информишу о школским темама.	18	45	28	9
Недостатак комуникацијских вештина код родитеља.	13	40	39	7,5
Недовољна заинтересованост наставног особља за комуникацију са родитељима.	0	17	35	48
Преоптерећеност наставног особља радним обавезама.	2	15	40	43
Ограничени капацитети школе да комуницира са свим родитељима.	2	10	22	65
Преовлађујућа конфликтна атмосфера у односима школе и родитеља.	1	5	29	65
Недовољна обученост наставног особља за комуникацију са родитељима.	0	11	32	57

Табела 5 – Фактори који ометају комуникацију између школе и родитеља

На питање да ли школа има неке дефинисане процедуре да охрабри и подстакне ове родитеље да се укључују у живот школе, око две трећине директора је одговорило потврдно и као стратегије које школа користи најчешће су наводили *званичан позив* (писменим путем, или телефонски) на разговор, *индивидуални приступ родитељу* (чести позиви, разговор, саветодавни рад), *ангажовање стручне службе* и њихов контакт са родитељима, *укључивање родитеља у различите семинаре, едукације и пројекте, кућне посете* и *учесталије сазивање родитељских састанака*.

IV Партиципативна пракса

На питање о мандату Савета родитеља, тј. да ли је Савет овлашћен да учествује у доношењу одлука у школи и у којим областима, половина директора сматра да су родитељи у Савету овлашћени да учествују на састанцима на којима се доносе одлуке, посебно на састанцима на којима се прилагођавају и усвајају нове стратегије школе и то без икаквог ограничења, док нешто мањи број сматра да родитељи треба да учествују, али само по позиву (табела 6). Када је реч о могућности да Савет спречи усвајање одлука са којима се не слаже 40% директора сматра да је Савет овлашћен да то уради, док нешто мањи број (36%) сматра да може, али само у одређеним случајевима (по позиву). Мали број директора (око 15%) сматра да Савет ни на који начин није овлашћен да доноси учествује у доношењу одлука у области школске политике, стратегије и да спречава усвајање одређених одлука.

	Без ограничења	Само са позивом	Никада	Не знам
Присуствују састанцима где се доносе одлуке на нивоу школе	53	41	4	2
Активно учествују у разради нових правила и стратегија школе	45	45	8	2
Покрену питање промене постојећих школских правила	50	34	15	1
Покрену питање усвајања нових правила	55	31	13	1
Ставе вето и тиме спрече усвајање правила са којима се не слажу	40	36	21	3

Табела 6 – Овлашћења Савета родитеља за учествовање у процесу одлучивања у различитим школским областима

Што се тиче *могућности утицаја Савета родитеља на различите аспекте школског живота* (табела 7), директори сматрају да Савет у највећој мери утиче на мотивисање других родитеља да се укључе у живот школе (75%), затим на планирање ваннаставних активности и планирање школске инфраструктуре (око 60%) и на крају, на мотивисање ученика у процесу образовања (55%). Савет, по мишљењу директора, има мали или нема никакав утицај на педагошке методе које се користе у настави (више од две трећине директора сматра да нема утицај на то), као ни на садржај часова наставе (скоро 90% директора сматра да нема утицај).

	Нимало	Мало	У одређеној мери	У великој мери
педагошке методе које користи наставно особље	28	44	25	3
садржај часова наставе	50	36	14	0
планирање ваннаставних активности;	8	35	43	14
планирање развоја школске инфраструктуре	10	32	47	11
помоћ ученицима да увиде значај образовања	6	39	41	14
подстицање осталих родитеља да се што више укључују у живот школе	2	33	45	20

Табела 7 - Могућности утицаја Савета родитеља на различите аспекте школског живота

Дискусија

Комуникација између школе и родитеља: различити нивои партиципације

Партиципација родитеља не значи само учествовање у процесу одлучивања, већ и информисаност о важним аспектима школског живота, као и прилика да се искаже своје мишљење о томе и да то мишљење буде уважено приликом доношења одлука. На основу одговора које су директори давали на питање у којој мери су родитељи информисани и/или консултовани, види се да се те прилике у школи не дешавају често: у највећем броју случајева те прилике су једном у полугодишту, а веома мали број директора сматра да се

то одвија чешће. Када се погледају теме око којих се дискутује, види се да су то готово искључиво теме у вези са успехом ученика, дисциплином или организацијом неких ваннаставних активности. У веома малом броју школа постоји дефинисана стратегија за комуникацију са родитељима и она као свој основни принцип укључује активну партиципацију родитеља: *редовно информисање родитеља, укључивање свих родитеља у процес решавања проблема, принцип сарадње и узајамно уважавање*. Међутим, и поред тога што наводе партиципацију као основни принцип на којем се комуникација са родитељима заснива, прилике за укључивање родитеља у процес одлучивања су ретке у школама, чак и када је у питању укључивање родитеља у процес образовања своје деце. Нека истраживања показују да постоји позитивна корелација између степена у којем су родитељи укључени у процес образовања своје деце и њихових позитивних ставова према школи, слици о себи и задовољства својом родитељском улогом (Becher, 1983). Међутим, изгледа да се у нашим школама не пружа често прилика родитељима да на такав начин партиципирају. По мишљењу директора најбоље је укључивати родитеље у активности које нису у директној вези са формалним курикулумом школе, процесом наставе и учењем, као ни са битним аспектима организације школе. Они сматрају да се родитељи најуспешније укључују у ваннаставне активности - прославе, приредбе и друга дешавања у школи, уређење школског простора и финансијска питања (хуманитарне акције и прикупљање новца за одређене активности школе). Нека истраживања показују да је и партиципација ученика на истом нивоу (са изузетком финансијског дела): партиципација ученика се често своди на учествовање у ваннаставним активностима и уређењу школског простора (Flutter & Rudduck, 2000; Holden & Clough, 1998). Ово истраживање потврђује једним делом декоративну или (у најбољем случају) споредну улогу родитеља у школском животу.

Податак који делује охрабрујуће је да директори у извесној мери помињу и укљученост родитеља у пројекте и различите едукације (едукативне радионице), што указује на праксу информисања и едукације родитеља о темама које су за њих релевантне и може да подстакне њихово укључивање у живот школе.

Ставови директора према партиципацији родитеља у школском животу

Већина директора се слаже да учешће родитеља није неопходно у областима као што су настава и организација школе и школског живота. Иако се готово сви директори слажу да партиципација родитеља доприноси позитивној атмосфери у школи, промени ставова родитеља према школи у смислу све веће подршке и партнерства, као и побољшању самог успеха ученика, већина њих партиципацију родитеља своди на улогу организатора споредних активности у школи. Тако на питање о важности укључивања родитеља у процес одлучивања у појединим аспектима живота школе како би се побољшао квалитет наставе, директори сматрају да родитељи у највећој мери треба да се укључују у *планирање друштвених активности*, а знатно мањи број њих сматра да партиципација родитеља у областима попут *развоја и унапређивања школских правилника и прописа*, као и *доношења одлука на нивоу разреда и целе школе*, има утицаја на квалитет образовног процеса. Што се тиче области наставе као што су *одабир уџбеника и других наставних материјала*, као и кадровских решења као што су *избор или отпуштање наставника*, директори се у већини случајева слажу да то нису области у којима би учествовање родитеља допринело квалитету наставног процеса.

Декларативна подршка родитељској партиципацији се огледа и у ставовима директора према важности укључивања родитеља у процес образовања деце: они сматрају да је улога школе у обезбеђивању такве подршке веома важна, па ипак родитељи имају веома мало могућности да ту подршку користе и да се укључе у процес образовања своје деце.

Фактори који ометају партиципацију родитеља

По мишљењу директора највећу препреку у комуникацији са родитељима представљају сами родитељи, тј. њихова незаинтересованост за комуникацију са школом и недостатак комуникацијских вештина. Знатно мањи број директора сматра да је за недостатак партиципације родитеља одговорна и школа, тј. недостатак школских ресурса за организацију и спровођење програма подршке, или наставници, тј. њихова (не)обученост или недостатак времена за рад на програмима подршке. Родитељи су процењени као главна препрека и што се тиче могућности школе да им пружи адекватну подршку. Они су по мишљењу директора у највећем броју случајева незаинтересовани за сарадњу, или превише запослени да би успостављали партнерски однос са школом и да би се ангажовали у школским активностима. Овакви ставови директора веома подсећају на

један од механизма који се користи често да би се одговорност са система/институције (школа, у овом случају) пренела на појединца/групе које су део тог система. Логика тог механизма, који се у литератури о предрасудама и дискриминацији среће и под именом «окриви окривљеног» (према: Adams, Bell & Griffin, 1997) је следећа: први корак је *идентификација проблема (Родитељи нису заинтересовани за партиципацију)*, затим се *узрок проблема тражи у карактеристикама популације која је њим погођена (Презапослени су, неоговорни, хтели би да одлучују, али не и да преузму одговорност за одлуке...)*. На тај начин се избегава посматрање узрока проблема у *контексту система* и занемарује се чињеница да школа као институција не пружа довољно прилика за партиципацију, као и да родитељи често не виде смисао партиципације (поготово ако се има у виду чињеница да је њихова партиципација коју школа предвиђа ограничена на веома мали број споредних активности).

На питање да ли школа има неке дефинисане процедуре да охрабри и подстакне партиципацију, директори опет у већини случајева наводе акције усмерене ка промени родитељске популације: *индивидуални приступ родитељу* (чести позиви, разговор, саветодавни рад), ангажовање *стручне службе* и њихов контакт са родитељима, *званичан позив* (писменим путем, или телефонски) на разговор, а мање акције које мењају школски систем чинећи га отвореним за укључивање родитеља (*укључивање родитеља у различите семинаре, едукације и пројекте*).

Партиципативна пракса

Као најзначајније добити учешћа родитеља у процесу одлучивања, неки аутори наводе следеће (Cotton, 2000): а) боље узајамно разумевање између представника школе и родитеља: ублажавају се неспоразуми изазвани погрешним уверењима о мотивима, намерама и могућностима “друге стране”, б) повећава се капацитет родитеља за подршку интелектуалног, социјалног и емоционалног развоја детета, в) родитељи стичу разна знања и вештине које утичу на слику коју имају о себи, самопоштовање и жељу да напредују у свом послу и буду бољи узор свом детету и г) родитељ постаје важан сарадник у промоцији вредности и интереса школе и чини везу између школе и локалне заједнице.

У нашим школама партиципација родитеља у процесу одлучивања одвија се кроз Савет родитеља и Школски одбор. Савет родитеља, по речима директора има прилично велика овлашћења: доноси одлуке о стратегији школе, програмима и плановима, има могућност чак и да спречи одлуке са којима се не слаже. Остаје међутим питање да ли се то дешава и у пракси, будући да већина директора сматра да је утицај Савета ограничен када су у питању наставни планови, програми (садржај предмета) и начин рада/методологија. Овај налаз је у складу са другим налазима који се тичу укључености родитеља у школски живот, тј. потврђује улогу која им је дата у структури школе: споредне активности и активности које се тичу ваннаставних активности, никако суштинске организације школе. Слични налази добијени су и у истраживањима у другим земљама (према: Cotton, 2000): школа је најмање спремна да укључује родитеље у области као што су настава, избор дидактичког материјала, уџбеници и школски буџет. Истраживања показују да је то због тога што наставници и школска управа сматрају да родитељи нису довољно обучени за процес одлучивања, док родитељи сматрају да су довољно компетентни за доношење одлука. Што се тиче аргумента о незаинтересованости родитеља који се користи као објашњење због чега партиципација није у довољној мери заступљена, нека истраживања показују да многи родитељи желе да буду више укључени у процес одлучивања, али да школа није спремна да им то у потпуности омогући (Becher, 1984).

Закључак - препоруке

Директори сматрају да је партиципација родитеља важан део живота у школи и да партиципација доприноси позитивној атмосфери у школи, мотивацији других родитеља за партиципацију и успеху ученика. Међутим, партиципација је у нашим школама углавном сведена на споредне активности које нису у вези са процесом образовања у ужем смислу нити са организацијом школе. Партиципација је најуспешнија и даје најбоље резултате када су у питању бројне ваннаставне активности (излети, екскурзије, приредбе, исл), реновирање школе, тј. уређење школе и школског простора и разне хуманитарне акције. Као највећу препреку директори виде родитеље, њихову незаинтересованост, неспремност

и некомпетентност за партиципацију. Ово ствара „зачарани круг непартиципације“, будући да та слика коју о родитељима имају, утиче и на очекивања од родитеља која онда дефинишу и одређују и понашање родитеља (тзв. ефекат самоиспуњујућих пророчанстава). То се све дешава у оквиру школског система који не охрабрује и не подстиче у довољној мери партиципацију, или је ограничава и своди на пасивно учешће и декоративне активности, тако да често родитељи нису у стању да виде смисао партиципације, као ни ефекте које може да има, што утиче на њихов пасиван став према учешћу у школи, који се онда тумачи као незаинтересованост. Партиципација као могућност није постала саставни део школске праксе и процедура и то отежава њену имплементацију у школи.

Нека истраживања су показала да различити облици партиципације почев од најједноставнијих као што су информисање и консултовање родитеља, учешћа на родитељским састанцима, па све до посета часовима, помоћи наставнику у раду са децом или рад са децом код куће, припремају родитеље за сложеније облике партиципације као што је учешће у процесу одлучивања. Ове активности помажу родитељима да разумеју начин на који школа функционише, структуру и организацију школе, школски курикулум и подстичу развој компетенција за сарадњу са школом (Cotton, 2000). Због тога је важно да се у оквиру добро испланираног и дугорочног програма, родитељима нуди најразноврснији вид активности у које могу да се укључују у односу на преференције, обавезе и способности/вештине. Кључну улогу има у креирању оваквих програма мора да има школа, поготово наставници који су најчешће у непосредном контакту са родитељима. Због тога је важна едукација наставника (и директора) о могућностима које партиципација родитеља пружа у школском контексту, начинима на које сарадња са родитељима олакшава њихов рад и подстиче развој деце. Важно је да се наставници и директори подстакну да размишљају о различитим начинима на које могу да укључују родитеље и да их охрабрују да учествују у образовном процесу.

Да би до промене дошло, потребно је да се деси како *рекултурација* (промена ставова и вредности одређене популације), тако и *реструктурација* (промена целокупног система, тј. његове структуре и начина функционисања). Неки аутори (Fullan, 1991) сматрају да рекултурација мора да претходи реструктурацији, тј. да уколико се тежи променама у

начину рада које ће бити прихваћене на нивоу читаве организације, а не само на нивоу појединаца, онда је важно развијати алтернативне ставове и вредности које ће те промене подржати. Примењено на област образовања, то би значило да уколико желимо да партиципација буде имплементирана у школском контексту, треба код наставника/директора развијати свест о њеној улози у професионалном раду и о могућностима које пружа. Међутим да би до промене дошло, процес реструктурирације и рекултурирације мора да тече упоредо: заједно са променом ставова и вредности, треба да се мења и школски систем (у смислу вредности, норми и процедура) који би те промене подржао и учинио одрживим. Едукација наставног кадра није довољна уколико школа као систем остане затворена за нове приступе и идеје. Партиципација родитеља треба да постане део школске праксе, а не изоловани пример који опстаје захваљујући доброј вољи заинтересованих појединаца.

Литература:

1. Adams, M., Bell, L. A. и Griffin, P. (1997): *Teaching for Diversity and Social Justice*. New York: Routledge
2. Becher, R. M. (1984): *Parent Involvement: A Review of Research and Principles of Successful Practice*. Urbana, IL: ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education.
3. Cotton, K. (2000): *The schooling practices that matters most*. SIRS: Northwest Regional Educational Laboratory.
4. Epstein, J. L. (1996). Family-school links: How do they affect educational outcomes? У: A. Booth & J. Dunn (Едс.), *Family-school links: How do they affect educational outcomes?* Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
5. Flutter, J. и Rudduck, J. (2004): *Consulting Pupils: What's in it for schools?*. London and New York: Routledge Falmer.
6. Fullan, M. (1991): *The New Meaning of Educational Change*. New York, NY: Teachers' College Press
7. Holden, C., и Clough, N. (Едс.): *Children as Citizens: Education for Participation*. London: Jessica Kingsley Publishers.

8. Sheridan, S. M., & Kratochwill, T. R. (2007). *Conjoint behavioral consultation: Promoting family-school connections and interventions*. New York: Springer.
9. Врањешевић, Ј. (2010): National survey of parents in Serbia. У: Miljević, G. (Ед.): *School Governance and Social Inclusion: Involvement of parents. South East Europe Countries Accounts of the Parents' Views*. University of Ljubljana, Faculty of Education, Center for Educational Policy Studies, стр. 71 - 79